

LES INSTAL·LACIONS

Per comprendre correctament el sentit de la denominació instal·lació aplicada a certes manifestacions artístiques, caldria primer recordar el sentit mateix del terme. La paraula anglesa installation pot traduir-se al català de dues formes diferents. Com a instal·lació i com a investidura, tal com s'utilitza el terme investir o sigui conferir dignitat o importància a algú o quelcom en un moment concret. Realitzar una instal·lació també significa equipar tecnològicament una construcció, equipant-la de totes les connexions i serveis que la faran apte per a desenvolupar-hi una activitat. També ens referim a instal·lar quan algú o alguna cosa (una empresa per exemple) s'estableix en un lloc, o sigui, pren possessió, s'apropia, encara que sigui temporalment d'un espai concret. O també instal·lem quan adoptem criteris d'ordenació i col·locació d'elements en un espai determinat .

Totes aquestes definicions impliquen la necessitat d'un espai i, comporten, la seva preparació perquè pugui ésser utilitzat, perquè es puguin posar en funcionament els instruments, objectes, equips o serveis que el configuren. La instal·lació fa possible una nova utilització de l'espai, una redefinició del mateix. El que instal·la atribueix un ús a l'espai, li confereix unes característiques, el fa utilitzable.

En el camp de l'art s'empra el terme per a denominar una determinada forma de presentació artística que té a veure i agrupa tots els significats que hem esmentat. Per un costat podem dir que la instal·lació confereix una dignitat especial a l'espai, el situa en el centre de la proposta plàstica, el converteix en el contingut específic de la mateixa. A aquest espai hi incorpora elements per a conferir-li una nova significació. Les instal·lacions juguen amb l'espai, el configuren, en determinen el caràcter. Aquests canvis en l'espai han de per posar en funcionament tot un procés on el públic serà el protagonista, serà l'eix bàsic de l'experiència artística, perquè el públic serà el que circularà per aquest espai, en farà un ús, veurà els elements que s'hi han instal·lat i, finalment.

La instal·lació, així doncs, és una proposta artística que implica l'ocupació d'un espai, la seva ordenació i caracterització, o la seva modificació a través de la col·locació d'una sèrie d'elements. L'espai pot ser un espai tancat, interior o un espai exterior i no limitat. Els elements que puguin contribuir a modificar l'espai poden ser molt heterogenis: es pot manipular estructuralment l'espai incorporant-hi algun element de caràcter arquitectònic. També pot ser que tan sols s'hi ubiquin objectes col·locats a terra o penjats. També s'hi pot actuar amb llums i projeccions d'imatges o variar el caràcter de les superfícies de l'espai, adherint-hi algun recobriment o pintant els elements propis de l'espai per a jugar amb els colors.

El paper del públic

Com ja hem dit que en les instal·lacions el paper del públic és important. La dimensió espacial d'aquest tipus d'obres fa que l'espectador no s'hagi de limitar a permanèixer dret davant d'un objecte per observar-lo. En aquest cas ell és el que es troba, circula, experimenta o percep un espai amb les seves peculiaritats. La seva actitud o la seva actuació és diferent que la que pugui adoptar davant d'una pintura. En molts casos l'espectador pot entrar dins l'obra. A vegades fins i tot el mateix espectador es converteix en part activa o en personatge de la instal·lació. Vegeu l'exemple:

Julia Scher (Hollywood, 1954) realitza instal·lacions de seguretat emprant alta tecnologia al servei de la vigilància i la recollida d'informació sobre el públic que visita la sala on es presenta el seu treball artístic. En les seves propostes s'inclouen càmeres de seguiment, bases i arxius de dades, xarxes d'ordinadors, imatges recollides a l'instant pel circuit tancat i imatges pregravades. Els espectadors també són elements de la instal·lació, així com els guardes de seguretat i el propi espai de la proposta. Els seus treballs tracten problemes sobre la relació entre la vigilància i l'obtenció d'informació, també sobre les formes coercitives i de control de les persones. La seva obra es construeix amb el comportament de l'espectador. Quan aquest entra a la instal·lació es troba formant part d'una posada en escena on és mirat per tots, perseguit arreu on passi, gravat per les càmeres de totes les sales, visionament en tots els monitors, atrapat per una narració estranya. Les càmeres barregen imatges reals amb altres de gravades prèviament per actors: suposats vigilants nus caminant per la sala, policies amb la pistola a la mà, o gent amb actitud agressiva. L'espectador es troba de cop representat en un món no percebut per ell, embolicat en una trama producte de les combinacions d'una xarxa electrònica que ell no pot controlar. L'obra és producte del mateix recorregut, el suposat espectador actua de personatge de l'obra, es converteix en un dels elements d'aquesta, així com els guardes actuen també com a agent.

Exemple extret del text de Josu Larrañaga 'Los términos de la instalación', dins: Larrañaga, Josu. Instal·lacions. Hondarribia: Editorial Nerea, 2001.pàg. 35.

El caràcter efímer de les instal·lacions

La majoria de les instal·lacions es conceben com a obres efímeres. Estan fetes per a desfer-se, es munten i es desmunten. Estranyament es preserven ja que la possibilitat dels particulars o de les institucions per a guardar la gran quantitat d'elements que l'art contemporani ha generat i genera és impossible. Evidentment aquesta no és l'única raó que justifica el seu caràcter efímer. En molts casos les instal·lacions s'ubiquen en espais que ja tenen o tindran una altra funció. Són espais que poden ser instal·lats temporalment. També podem dir que moltes instal·lacions estan només pensades per a actuar puntualment, tenen sentit en un determinat moment. No es pretén que la seva significació perduri o es mantingui intacta.

Les instal·lacions es dissenyen especificant les indicacions del muntatge. Aquestes indiquen els elements que hi intervindran, la seva situació, les mesures, etc. Les instal·lacions es solen realitzar amb materials fàcil d'aconseguir, que s'adquireixen en el moment de la seva realització. En tots aquests casos no hi sol haver res per guardar, res per ser venerat. Molts dels components de la instal·lació són a vegades elements no pròpiament artístics, que fora de la instal·lació no tenen cap valor per ells mateixos. Allò que quedarà de les instal·lacions seran els projectes, els apunts, les maquetes, els dibuixos, els catàlegs, les fotografies, les gravacions videogràfiques i també elements d'instal·lacions, segregats d'aquestes i convertits en un nou objecte artístic que, en alguns casos, els museus o d'altres institucions preserven.

Les instal·lacions prenen plena entitat com a procediment artístic durant els anys seixanta i setanta. En aquests moments s'inicia un procés de crítica envers les institucions artístiques que, segons les veus del moment, havien convertit l'obra d'art en un simple objecte de compra i venda, despullant-lo del seu vertader valor artístic. La instal·lació no permet aquest mateix procés, pel seu caràcter efímer, pel seu lligam a un espai. Les crítiques realitzades també anaven dirigides al paper del públic. Es creia que aquest no havia de ser un simple espectador o un contemplador, sinó que havia de recuperar l'experiència i la implicació activa.

El tractament de l'espai

L'espai és suport i material de les instal·lacions. Aquest és imprescindible per a la generació de l'obra. En les instal·lacions es pot fer diferents usos de l'espai i aquest pot tenir valors diferenciats dins la mateixa obra. En alguns casos aquest en converteix tan sols en una escena on s'hi ubiquen els elements essent la instal·lació traslladable a un altre lloc. En d'altres casos, hom no pot destriar la instal·lació del què seria l'espai. A vegades les instal·lacions juguen amb l'estructura de l'espai i s'adapten a les seves característiques. En algunes obres però, s'actua tenint en compte referències del lloc, significats o fets preexistents, o sigui, que es treballa amb la memòria del lloc. La instal·lació procura mostrar-la o interpretar-la. Ho podem veure en el següent exemple:

The Missing Hause de Christian Boltanski és una instal·lació realitzada en les mitjanes laterals d'un solar de la Grosse Hamburger Strasse de Berlin, en record a les persones grans que van habitar cada un dels pisos de l'edifici i que foren exterminades en els camps de concentració nazis. L'obra fou inaugurada el 1990 en el marc de l'exposició 'Die Endlichkeit der Freiheit' ((El final de la llibertat). Estava ubicada en dos espais: el propi solar en el qual s'havien col·locat plaques de tots els veïns amb el seu nom, professió i dates d'estada en l'edifici (aquesta part es mantingué com a obra permanent) i una segona part situada al jardí del museu de la mostra, on es presentava documentació sobre els fets relatius al que es presentava al solar.

Exemple extret del text de Josu Larrañaga 'Los términos de la instalación', dins: Larrañaga, Josu. Instalaciones. Hondarribia: Editorial Nerea, 2001.pàg 57

Christian Boltanski ha dedicat gran part de les seves obres a parlar de la memòria de la gent anònima desapareguda.